Az Erdélyi Múzeum-Egyesület és a kolozsvári nyelvészeti iskola

Péntek János

Transylvanian Museum Society and the Linguistic School from Kolozsvár (Cluj) – In the thirties of the 20th century Attila Szabó T. took the initiative of linguistic researches, which were very successful and lasted many decades in the institutes founded later. Such initiatives were: research on geographical names, on geographical linguistics, on language contacts in Transylvania (both on diachronic and synchronic perspective) and later on the history of the Hungarian standard. In the beginning these researches were connected to the Transylvanian Museum Association, in the period when in Kolozsvár (Cluj) there was no university instruction in Hungarian language. Later these works were continued by the Hungarian Linguistics Department of the University of Kolozsvár (Cluj). These researches were methodologically new and resulted in important syntheses.

A címbeli kontextusban az *iskola* szó jelentését az ÉKsz. „tudományos irányzat”-ként jelöli meg. Ahhoz azonban, hogy a magyar nyelvészet időben egymást követő és személyi összetételében változó kolozsvári műhelyeit iskolaként határozhatjuk meg, nem kerülhető meg a fogalom bővebb kifejtése és az állítás részletesebb indoklása. Annál is inkább, mivel Szabó T. Attila, akinek az iskola megalapozásában döntő szerepe volt, kételkedéssel írt ennek jogosultságáról. Ezt azonban inkább az iskolateremtő mester szerepségének kell tulajdonítanunk.¹

Az iskola mint irányzat olyan szakmai műhelyt feltételez, amelyre köztudottan jellemző új kutatási irányok kezdeményezése, új paradigmák bevezetése és ezek határozott követése. Szintén jellemző rá a tematikában, módszerben, szemléletben megnyilvánuló sajátos karakter, amely nem je-

¹ Szabó T. Attila: *Előljáró beszéd*. = *Anyanyelvünk életéből*. Válogatott tanulmányok, cikkek. I. Kriterion Könyvkiadó, Bukarest, 1970. 7–15.

lent föltétlen egységet és egysíkúságot, s főképpen nem jelenthet belterjeséget, hiszen ez éppen az új irányba való kibontakozást akadályozná.

Mindez időben úgy érvényesül, hogy több, egymást követő nemzedék folytatja az elődök által megkezdett nagyobb távlatú munkálatokat, de az egyes nemzedékeket nem csupán a követett paradigma folytonossága kapcsolja össze, hanem a tanítómester és tanítvány viszonya is. Az *iskola* így egyben a tudományos képzés, a beavatás virtuális intézménye is. Noha mindebben a meghatározó kezdeményező és összefogó, példamutató személyiségnek döntő szerepe van, a tudományos iskola csak olyan intézményi keretben valósulhat meg, amelyben egyszerre van meg a képzés és a kutatás lehetősége. Sem az egyszemélyes intézmény, sem a polihisztor nem válhat iskolateremtővé. Az egyedül működő tudósnek lehetnek ugyan követői, akár csak az íróknak, művészeknek, de ez működésüket még nem teszi iskolává. Az intézményességhez hozzátartozik a publikációs fórum(ok) megléte is: a publikáció, a publicitás, a szakmai viták nyilvánossága és a kutatási eredmények folyamatos közzététele.

Sok kedvező körülménynek kell tehát egyszerre közrejátszania ahhoz, hogy valamely területen a szakmai törekvések *iskolaszerűen* érvényesüljenek. Kisebbségi helyzetben igen ritka a körülmények ilyen szerencsés összejárása. Kolozsváron a 20. század harmincas éveitől legalább egy fél évszázadon át megítélésem szerint a magyar nyelvészet ilyen kivételes helyzetbe került. Talán egyetemesen is ennek a kornak a jellegzetessége a paradigmákon való osztozkodás, az új paradigmák bevezetése.²

A korábbi évszázadokban, mint Szabó T. Attila is nem egyszer számba vette,³ a nyelvvel való tudatos foglalkozást – a nyelvi kodifikációt, a szaktudományok terminológiájának kialakítását, a tudományos igényű nyelvelírást, a nyelv eredetének és történetének vizsgálatát, a nyelvújítás hullámain stb. – Erdélyben is magányos nagy tudósok sora fémjelzi: Heltai, Geleji, Apáczai, Misztótfalusi, Pápai Páriz, Benkő József, Gyarmathi Sámuel, Aranka, Baróti Szabó Dávid, Körösi Csoma. De még az EME és a Tudományegyletem megalakulása után is a saját útjukat járó, nemzetközileg is úttörő Brassai Sámuelen és Bálint Gáboron, valamint a néprajztudományt szervező és elsőként oktató Hermann Antalón kívül a többi jelentős személyiség (Szin-

² Péntek János: *Magyarságtudomány és magyar nyelvtudomány Kolozsváron*. Magyar Nyelv. LXXXIX (1993), 3. 288–296.

³ Szabó T. Attila: *Az Erdélyi Múzeum-Egyesület története és feladatai*. Az Erdélyi Múzeum-Egyesület kiadása, Kolozsvár, 1942.

neyi József, Gombocz Zoltán) túlságosan is a centrumhoz, Budapesthez és a budapesti iskolához kapcsolódott.⁴

A helyzet Csúry Bálint fellépésével változik meg, az ő kolozsvári, majd debreceni működésével. Kolozsváron ő éppen az intézményhiány miatt nem válhatott iskolateremtővé, de az lett Debrecenben. Kolozsváron az igazi alapozás, a határozottabb kezdeményezés és föllépés Szabó T. Attilára várt, aki előbb az EME-be kapaszkodva, majd a Ferenc József Tudományegyetemen és az Erdélyi Tudományos Intézetben jelentős szakmai vállalkozásokat indított el. Ennek hatása tartott két-három nemzedéken át, szinte a század végéig.⁵

Az iskolákat korábban a viszonylagos elszigeteltség is erősítette karakterben. Napjainkban a *tudományos iskola* lassan értelmét veszti, mivel a kommunikáció új technikája révén megváltozott a tudományszervezés és a nemzetközi tudományos kapcsolatok rendszere. A mobilitás, a teljes nyitás, a személyes és az intézményes kapcsolatok és kapcsolódások új lehetősége más távlatokat nyitott a tudományos kutatásban. Ezért is óvakodom annak megítélésétől, továbbél-e a kolozsvári nyelvészeti iskola. Ez egyébként is tudománytörténeti távlatot igényel. Irányzatok természetesen ma is vannak a nyelvtudományban, a kolozsvári műhelynek is megvan a maga sajátos karaktere, de hogy ez hogyan értékelhető, azt ma még nem lehet megmondani.

Az iskolára, mint az előbbiekből megállapítottuk, jellemző, hogy új kutatási irányokat kezdeményez, és hogy sajátos karaktert képvisel tematikában, módszerben és szemléletben. A kutatási irány újdonsága persze lehet viszonylagos: nem föltétlenül egyetemesen új, de abban a szakmai környezetben igen, amelyben a kutató működik. A magyar nyelvészetben föltétlenül ilyen volt a 30-as években a történeti és az élő földrajzi nevek gyűjtése és vizsgálata.⁶ Ennek kezdeményezője és példamutató képviselője Szabó T. Attila volt.⁷ 1933-ban jelentette meg a Magyar Nyelvben *A helynév-*

⁴ Szabó T. Attila: *i.m.*

⁵ Péntek János: *A romániai magyar nyelvtudományi kutatások. = A romániai magyar nemzetiség. Kritérium, Bukarest, 1981. 286–312.*

⁶ Péntek János: *Örökség és kihívás. Az erdélyi magyar nyelvtudomány a század- és ezredfordulón* = Szerk. Tanczos Vilmos – Tökés Gyöngyvér: *Tizenkét év. Összefoglaló tanulmányok az erdélyi magyar tudományos kutatások 1990–2001 közötti eredményeiről. I.* Scientia Kiadó, Kolozsvár, 2002. 15–50.

⁷ Balassa Iván: *Szabó T. Attila (1906–1987). Erdély nagy nyelvtudósa.* Püski, Budapest, 1996.

gyűjtés jelentősége és módszere című tanulmányát (MNy. XXX, 160–180.), négy évvel később az önkéntes gyűjtők számára és használható népszerű módszertani útmutatóját az Erdélyi Iskolában: *Miért és hogyan gyűjtsük a helyneveket?* (V, 1–8. sz., különnyomatként is), 1943-ban pedig az Erdélyi Tudományos Intézet Évkönyvében ennek 19. századi előzményeit foglalta össze (*A magyar helynévkutatás a XIX. században.* I, 181–264.). Közben már folyamatosan gyűjtötte a levéltárból a történeti adatokat, tanítványai-val elkezdte egyes erdélyi kistérségekben az élő földrajzi nevek monografikus gyűjtését és feldolgozását, és egyre-másra közölte főképpen elhomályosult motivációjú földrajzi nevek szótörténeti és etimológiai megvilágítását. Ez egyben olyan módszertan gyakorlati kidolgozását is feltételezte, amelyhez a későbbiekben más kutatók is igazodhattak.

Szintén Szabó T. Attila kezdeményezte az első, módszertani kísérletnek szánt magyar nyelvöldrajzi kutatást az Erdélyi Tudományos Intézetben. A háborús körülmények nem tették lehetővé a Kolozsvár környéki régió teljes nyelvöldrajzi főlvételezését, feldolgozását és kiadását. Mutatványnak szánt eredménye az Erdélyi Múzeum 49. évfolyamában és az ETF. 181. számaként jelent meg: *Huszonöt lap „Kolozsvár és vidéke népnyelvi térképé”-ből*, Szabó T. Attila, Gálffy Mózes és Márton Gyula munkájaként. Később e kezdeményezés tapasztalataiból, kérdőívéből kiindulva lehetett megtervezni több hullámban és egyre pontosabb felbontásban az egész Erdélyre kiterjedő nyelvöldrajzi munkálatokat. Módszertani tanulságait a Budapesten elkészült *A magyar nyelvjárások atlasza* anyagának gyűjtésében is hasznosították.⁸

A harmadik téma a magyar nyelvészetben a Csűry Bálint által képviselt „szavak és dolgok” módszere, amely a dialektológia és a néprajz interdiszciplináris érvényesítését vezette be a népi kultúra meghatározott jelenségeinek, tárgye gyűjtéseinek vizsgálatában. Szabó T. Attila ezt a szemléletet inkább szótörténeti vizsgálataiban érvényesítette, Nagy Jenő, aki közvetlenül Csűry tanítványa volt, Márton Gyula és a nyomukba lépő következő nemzedék viszont az erdélyi hagyományos foglalkozások és az élő népi kultúra etnolingvisztikai kutatásaiban alkalmazta. Az interdiszciplinaritásnak ez az erdélyi hagyománya különösen az ötvenes évektől vált fontossá, amikor megszűnt a néprajz egyetemi oktatása, a diszciplína művelői – Csűry- és Gunda-tanítványok – pedig jelentős részükben kiszorultak az intézményekből. Maga a dialektológiai kutatás, amelynek speciális területe

⁸ Balassa: *i. m.*

a nyelvföldrajz és az említett népiszókincs-vizsgálat, a vizsgált jelenségek és a vizsgálati terep miatt tekinthető csak sajátosan erdélyinek, szemléletében és módszertanában nem különbözik az általános európaítól.

Erdély sajátos helyzetéből adódóan már a 18. század végétől, majd az induló egyetemen és az Erdélyi Múzeum-Egyesületben is különös figyelem kísérte a magyar–román–szász nyelv- és művelődéstörténeti kapcsolatokat. Ez a hagyomány tovább élt a kolozsvári iskola 20. századi működésében is, némi egyoldalúsággal vált intenzívvé a háború utáni időszakban főképpen a magyar nyelv román elemeinek, kontaktusjelenségeinek történeti és jelenkori vizsgálata.

Szintén a kisebbségi helyzettel és a magyar nyelv szempontjából kedvezőtlen nyelvi folyamatok érzékelésével függ össze a nyelv művelés, a nyelv művelő mozgalom előtérbe kerülése a harmincas években. Az EME 1930-as marosvásárhelyi vándorgyűlése hagyományt teremtett: ettől kezdve minden vándorgyűlésnek volt olyan előadása, amely a nyelvápolás, nyelvvédelem kérdésével foglalkozott. Az Erdélyi Múzeumban 1935-től külön rovata volt a nyelv művelésnek, és ez a példa a többi folyóiratra, lapra is ösztönzőleg hatott. Rovatot indított a Pásztortűzben Császár Károly, a Keleti Újságban Dsida Jenő, a Brassói Lapokban Kacsó Sándor, az Erdélyi Iskolában György Lajos és Márton Áron. Szabó T. Attila munkásságát szintén végigkísérte a nyelvhasználat kérdéseivel való foglalkozás. Nem lehet véletlen, hogy tanulmányai, dolgozatai gyűjteményes köteteiben mindig első helyre sorolta nyelv művelő írásait. Bizonyára a magyar nyelv sajátos erdélyi helyzete befolyásolta őt és kolozsvári munkatársait abban, hogy a háború utáni évtizedekben a magyarországi nyelv művelőknél szigorúbbak voltak az idegen szavak és az új jelenségek megítélésében.⁹

A nyelvtörténeti, főképpen szótörténeti kutatások, amelyek végül elvezettek az *Erdélyi magyar szótörténeti tár* megszerkesztéséhez, elméleti és módszertani tekintetben az újgrammatikusként ismert irányzathoz, közelebbről a budapesti iskolához kapcsolódnak.

A háború után, már a második nemzedék munkásságában bontakozik ki a stílustörténet, majd ennek szemiotikai, szövegtani megalapozása mint a kolozsvári tanszék magas szinten művelt és oktatott diszciplínája.

Mi az a sajátos karakter, amely a tematikában, módszerben, szemléletben jellemzi ezt az iskolát? Közös vonás a kolozsváriak kezdeményezéseiben, és ezt programszerűen – elsősorban a maga számára – szintén Szabó

⁹ Péntek 2002: i. m.

T. Attila fogalmazta meg, hogy a feltárt nyelvi anyag, a vizsgált jelenségek elsődlegesen Erdély múltjából és jelenéből valók: „... engem kora-kezdettől tudatos, célkitűzésszerű határozottsággal elsősorban *a szülőföld és közelebbről a mindenkori közvetlen földrajzi-társadalmi környezet jelenségei érdekelték és érdekelnek szenvedélyesen ma is.*” (1970. 12; kiemelés tőle).¹⁰ A magyar nyelv szempontjából kedvezőtlen nyelvi folyamatok érzékeléséből fakad a tudományon túlmutató missziós szerep és elkötelezettség a halványuló múlt hiteles nyelvi adatainak feltárására és feldolgozására, a múlt-könyv jelen nyelvi állapotának rögzítésére, lehetőség szerint a nyelvhasználat és nyelvmegtartás bátorítására. A módszerek a kutatási céloknak megfelelően változatosak, általában adataikban pozitivista módon bőségesek és hitelesek, a rokonterületek irányában nyitottak.

Kutatási területek, új paradigmák kezdeményezésében a személyiségnek van kulcsszerepe. A megvalósításban tanítványok, munkatársak népes csapatának és több nemzedék kitartó munkájának. A kolozsvári iskola esetében Csűry Bálint és főképpen Szabó T. Attila volt ilyen kezdeményező, hosszú távra programot adó személyiség. Szűkebb környezetéből Szabó T. Attilát elsősorban Kelemen Lajos és György Lajos támogatta és bátorította. A második nemzedéket azok a fiatalok alkották, akik a háború idején és azt követően indultak el tudományos pályájukon: Árvay József, Gálffy Mózes, Márton Gyula, rövid ideig Imre Samu, Nagy Jenő, majd Vámszer Márta, Szabó Zoltán, Murádin László, B. Gergely Piroska, J. Nagy Mária, Balogh Dezső, aztán az ötvenes-hatvanas években Kósa Ferenc, Vöö István, Zsemlyei János.

A képzést, a kutatásba való bevezetést és beavatást már Csűry elkezdte a református kollégiumban, Szabó T. Attila folytatta abban a keretben, amelyet egyházi megbízással tanulmányi igazgatóként György Lajos szervezett az egyetemen tanuló magyar bölcsestiszteket.¹¹ 1940-től már az egyetem lehetett a képzés fő intézménye szintén előbb Szabó T. Attila vezetésével, majd az ötvenes évektől egyre inkább a Márton Gyuláéval. Intézményvezetésben, a kutatások szervezésében és kivitelezésében, a tanszéki státusok biztosításában döntő volt az a két évtized (1952–1972), amíg Márton Gyula volt a tanszék vezetője. 1972-ben szűnt meg a nyelvészeti tanszék önállósága, de már az azt megelőző időszakban megszűnt az utánpótlás biztosításának lehetősége.

¹⁰ Szabó T. Attila: *i. m.*

¹¹ Antal Árpád: *György Lajos életműve*. ETF. 210. Az EME kiadása, Kolozsvár, 1992.

A hazai publikációs lehetőségeket kezdetben kizárólag az *EME Évkönyvek*, az *Erdélyi Tudományos Füzetek* sorozat és az *Erdélyi Múzeum* biztosította (1940-től megszüntetéséig Szabó T. Attila szerkesztője is volt a folyóiratnak), a negyvenes évek első felében az Erdélyi Tudományos Intézet kiadványai, 1957-tel kezdődően a Román Akadémia magyar nyelvű folyóirata a *Nyelv- és Irodalomtudományi Közlemények*. A hetvenes-nyolcvanas években a legjelentősebb munkákat a Kriterion Kiadó jelentette meg.

Hogy mi volt mindebben az Erdélyi Múzeum-Egyesület szerepe, az a fentiekből már kikövetkeztethető. Az EME az önkényuralom idején jött létre, első biztató jele volt a lehetséges szellemi, nyelvi ocsúdásnak. Alapintézmények nélkül egy nemzet vagy egy nemzeti közösség léte kilátástalanná válik. Az EME-vel is a reményt nyerte vissza az erdélyi magyarság. És a hozzá fűzött remény nem volt alaptalan: előkészítője lehetett a tudományegyetemnek, egyéb szakmai és művelődési intézmények létrejöttének. Amikor már működött az egyetem, mint Szabó T. Attila is írja, az egyetem oktatóinak nem volt felhőtlen a viszonya az Egyesülethez.¹ Fontosak voltak számukra az EME gyűjteményei, de már kevésbé maga az Egyesület. A 20. században az egyetem elvesztése után, a 30-as évektől újra az EME vált fontossá. És ekkor volt igazán jelentős a szerepe abban is, hogy a magyar nyelvészet művelése erőteljes irányzatként erőre kaphatott. Kivétel ebben – és éppen Szabó T. Attilának köszönhetően – az 1940 és 1948 közötti időszak volt, amikor az újraindult egyetem és egyéb intézmények mellett is fontosnak bizonyult az EME és kiadványai. Most mintha hasonló tapasztalatokat élnénk át, mint száz évvel ezelőtt: az intézmények bőségében, sőt inflációjában, sokak számára az EME inkább zavaró kövület, holott akadémiai intézményként iránymutató lehetne a közéletben és a tudományban egyaránt. És újra fontos szerepet tölt be a nyelvészet számára is folyóiratával, az *Erdélyi Múzeumm*al és egyéb kiadványaival. Az *Erdélyi Tudományos Füzetek* sorozatában jelent meg több konferenciaanyag (*Az Erdélyi Magyar Nyelvművelő Társaság kétszáz éve – 1793–1993*. 218. sz., 1994; *Szentkatolnai Bálint Gábor*. 220. sz., 1994), és ez a sorozat vált az újabb, nyelvészeti doktori disszertációk publikálásának keretévé is (T. Szabó Csilla: *A deverbális igeképzés a XVI–XVIII. században az Erdélyi magyar szótörténeti tár adatanyaga alapján*. 240. sz., 2003; Szilágyi N. Sándor: *Elmélet és módszer a nyelvészetben*. 245. sz., 2004; Benő Attila: *A kölcsönszó jelentésvilága*.

¹ Szabó T. Attila 1942: i. m.

246. sz., 2004; Máthé Dénes: *A költői kép szemiotikai és irányzati vizsgálata a két világháború közti magyar költészetben*. 252. sz., 2005).

A mintegy hét évtizeddel ezelőtt kezdeményezett kutatási irányok és témák nem zárultak le teljes egészében. A kezdeti nekilendülés után az ötvenes évektől jóval szerényebb tér és lehetőség nyílt a névtani, főképpen pedig a földrajzinév-kutatásra. Folyamatosan voltak és vannak ilyen jellegű kutatások, viszonylag sok a publikáció is, folyik a még Szabó T. Attila által gyűjtött történeti földrajzinév-anyag kiadása is. Ennek ellenére még mindig távol állunk attól, hogy Erdély történeti és néprajzi tájai szerint teljessé váljon a kép. Ehhez föltétlenül szükséges az eddigi kutatások régiónkénti kiegészítése, az adatok korszerű feldolgozása, azoknak az új, társadalmi és kognitív szempontoknak az érvényesítése, amelyeket az ilyen jellegű kutatásoktól ma joggal várnak el.

A nyelvföldrajzi munkák tekintetében a helyzet szerencsére ellentéte az előbbinek. Közelebbről várható *A romániai magyar nyelvjárások atlasza* utolsó, 10. és 11. kötetének megjelenése. Ez átfogóan mutatja be a keleti régió nyelvföldrajzát, és mivel az atlasz kiadása számítógépes feldolgozással történt, lehetőség lesz a rendkívül gazdag anyag további elemzésére is. A moldvai csángó, a hétfalusi és a Szilágyság nyelvátlasza szintén megjelent, publikálásra vár viszont a székely, esetleg a későbbiekben a Teiszler Pál által összegyűjtött Szamoshat nyelvtérképe.

Az *Erdélyi magyar szótörténeti tárnak* eddig 12 kötete jelent meg. Ez a monumentális mű is azt példázza, hogy az, amit a kivételes személyiség kezdeményez, indít el, csak akkor valósulhat meg, ha kialakítja a maga műhelyét. A lehetőséget erre szintén a kolozsvári nyelvészet több nemzedéket átfogó iskolája biztosította. 1990 után a szerkesztésbe és a kiadásba az EME is bekapcsolódott.

A Csűry által meghonosított „szavak és dolgok” módszere általánosabb etnolingvisztikai keretben úgy módosult, hogy a képzésben és kutatásban újra intézményesült néprajzi, folklorisztikai kutatások kiterjednek a nyelvi vonatkozásokra is, a nyelvjárási terminológiai vizsgálatok pedig a népi kultúrára. Megszűnt tehát az a kényszerhelyzet, amely a tárgyi néprajz több vonatkozását a szókincsvizsgálat körébe utalta. Erre legjobb példa éppen az elmúlt évtizedek többféle megközelítésű etnobotanikai kutatása.

A nyelvi és kulturális kapcsolatok, kölcsönhatások vizsgálata szemléletileg és módszertanilag is átalakult az elmúlt két-három évtizedben. A korábbi összefoglaló munkákat jól hasznosítja, de jelentős mértékben kor-

rigálja és pontosítja a mai szociolingvisztikai kutatás. A kolozsvári műhelynek anyagban és tapasztalatban is előnyt jelent az előző nemzedék munkája, megkönnyíti azt, hogy részt vegyen az egész Kárpát-medencére kiterjedő kétnyelvűség-vizsgálatokban.

A szociolingvisztikát, az élőnyelvi vizsgálatokat néha szembe állítják a nyelvműveléssel, fölöslegesnek, sőt károsnak minősítve ez utóbbit. Magam fontosnak tartom a megalapozott véleménynyilvánítást a mindennapi nyelvhasználat kérdéseiben, a nyelvi tanácsadást, a nyelvi ismeretek és a nyelvi műveltség terjesztését. Az anyanyelvi mozgalmat is, amelynek legfőbb törekvése, hogy bátorítsa az anyanyelv használatát a fiatalok körében, hogy igényességre neveljen az iskolában és az iskolán kívül, hogy tudatosítsa azokat a tényezőket, amelyek erősítik a nyelvmegtartást a nyelvcseré ellenében. Ebben mindenkinek szerepe lehet, az EME-nek is mint akadémiai intézménynek. Az egyik legaggasztóbb tünet, hogy miközben kiterjed a közéleti és néha még a hivatali nyelvhasználat is, és a média révén fokozottabban érvényesülhetnek az egységesítő nyelvi minták, botrányosan romlik az írásbeliség színvonala. Ennek is megvan az inflációs oka. Sok szó esik mostanában a szociolingvisztikában arról, mennyire káros egyik vagy másik nyelvhasználati forma megbélyegzése, stigmatizálása. Ezt én is annak tartom, amikor a beszélő emberről van szó. De véleményem szerint igenis stigmatizálni kell a nyelvileg provinciális, gondozatlan kiadványokat, különösen a botrányos nyelvezetű tankönyveket, amelyek – amellet, hogy megnehezítik, vagy éppen lehetetlenné teszik a szöveg megértését – megzavarják, fertőzik a tanulók nyelvérzékét, nyelvhasználatát. Ezért is tartanám kívánatosnak, térjen vissza az EME ahhoz a régi gyakorlathoz, hogy a vándorgyűléseken kerüljön mindig szóba a magyar nyelv erdélyi helyzete, a nyelvhasználat valamilyen aktuális vonatkozása, az egyes szaknyelvek kérdései.